

Venäjä, Ukraina, EU ja maakaasu

10.3.2014 • BOFIT-BLOGI • LAURA SOLANKO

Taustaa

Venäjän ja Ukrainan kaasuverkosto ja siihen kuuluvat maanalaiset kaasuvarrastot suunniteltiin ja rakennettiin Neuvostoaikana osaksi yhtä ja samaa järjestelmää. Neuvostoliiton hajottua Ukrainassa sijaitsevat järjestelmän osat siirtyivät Ukrainan valtion Naftogazille, ja Venäjällä vastaavasti valtion omistamalle Gazpromille.

Tästä seuraa, että noin puolet Venäjän kaasunviennistä kulkee nykyisin Ukrainan (Naftogazin) putkiston läpi keskeisille asiakkaille EU-maihin. Neuvostosuunnittelun perua on sekin, että Itä-Ukrainassa sijaitsee runsaasti energiaintensiivistä metallinjalostusta sekä kemianteollisuutta, joka käyttää suuria määriä maakaasua. Ukrainan oma maakaasun tuotanto on pientä, ja maa onkin Gazpromin suurin yksittäinen asiakas.

Venäjän ja Ukrainan välisen kaasukaupan ongelma on, ettei sitä ole koskaan yritettykään tehdä läpinäkyvästi tai markkinapohjaisesti. Neuvotteluagendalla on ollut mukana paitsi Ukrainan maksama kaasun hinta, myös Gazpromin maksamat kauttakulkumaksut ja korvaukset maanalaisten varastojen käytöstä. Lisäksi kaasukaupoista sovittaessa on ”kylkiäisenä” sovittu esim. Sevastopolin laivastotukikohdan vuokra-ajoista tai kaasun jakeluyhtiöiden omistuksesta. Vaikeaselkoiset kaasusopimukset ovat avoimia väärinkäytöksille, väärinymmärryksille ja puhtaalle korruptiolle.

Osapuolet voivat perustellusti olla hyvinkin erimielisiä esimerkiksi kertyneiden maksurästien suuruudesta. Lisäksi maiden rajalla ei ole koskaan ollutkaan edes yhteisiä mittausasemia.

Ukrainan itse aikaansaama lisäongelma on, että kaasun kotimainen hinta on säännelty, eikä sillä ole mitään tekemistä kaasun ostohinnan (tai EU-hinnan) kanssa. Siksi säännellyllä hinnalla ostetun kaasun kauppaaminen eteenpäin on kovin tuottoisaa liiketoimintaa, samaan aikaan kun kaasun hintatukiin uppoaa noin 2 % BKT:sta.

Entä jos Venäjä laittaa kaasuhanat kiinni?

Lehtitietojen (Vedomosti 2.3.2014) mukaan Ukrainan Naftogaz on tällä hetkellä velkaa Gazpromille noin 1,5 miljardia dollaria kaasutoimituksista. Jos Venäjä haluaisi, maksurästtit voivat tarjota syyn keskeyttää kaasunvienti Naftogazille.

Missään tapauksessa Venäjällä ei ole intressiä sulkea putkistoa kokonaan, vaan EU-maihin menevä osuus varmasti syötettäisiin putkistoon tai myytäisiin varastoista. Koska asian todentaminen riippumattomasti on hyvin vaikeaa, on toki mahdollista että Naftogaz ohjaisi osan kaasusta kotimaiseen kulutukseen. Tässä tapauksessa EU-maiden kaasuntuonti Venäjältä supistuisi merkittävästi.

Tilanne tuskin kuitenkaan olisi yhtä vakava kuin talvella 2006, jolloin Ukrainan ja Venäjän kiista maksurästeistä johti kaasuntoimitusten supistumiseen keskeisiin EU-maihin noin kolmanneksella. Talvi on leudompi, EU-maiden kaasuvarastot ovat täynnä, LNG-terminaalit vajaakäytössä, ja putkistojen operaattorit paremmin valmistautuneita. Pahiten mahdollinen toimituskatkos iskisi Romaniaan, Bulgariaan ja Balkanin maihin, joilla vaihtoehtoisia tuontireittejä on niukalti jos lainkaan.

Kannattaa myös muistaa, että kaasutoimitusten käyttäminen aseena olisi poikkeuksellista. Georgian sodan aikana kaasutoimitukset maahan säilyivät normaaleina eikä kaasun runkoputkia pommitettu.

Kriisin jälkeen

Tapahtuu Krimillä ja Itä-Ukrainassa melkein mitä vain, Venäjä ja Ukraina tarvitsevat yhteisen sopimuksen kaasukaupan jatkosta. Venäjän kaasunvienti ei tule toimeen ilman Naftogazin putkistoa ja kaasuvarastoja (ennen South Streamin ja Nord Streamin 3-4 putkien rakentamista). Ukrainan teollisuus ja kotitalouden tarvitsevat maakaasua. Tästä syystä kaasukaupasta sopiminen on väistämättä yksi osa mitä tahansa tulevaa rauhanaikaa. Olisi varmasti pitkällä tähtäimellä niin EU:n, Ukrainan kuin Venäjänkin etu, että tulevat sopimukset tehtäisiin niin läpinäkyviksi ja markkinapohjaisiksi kuin mahdollista.

Kuva Venäjän ja Itä-Euroopan kaasuputkistosta

Lähde: Wikipedia, kivan Gryazovets-Viipuri- ja Nord Stream -putket on rakennettu ja toiminnassa, sen sijaan putkia Stokhmanilta Viipuriin ei enää edes suunnitella. Muutoin kartta antaa hyvän yleiskuvan.

KIRJOITTAJA

Laura Solanko on BOFITin neuvonantaja.

Laura.Solanko (at) bof.fi

AVAINSANAT:

- Ukraina
- Venäjä